

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА

САЄД СУФІАН МОХАММАД АНКАВІ

УДК 339.56 :(477: 5-15)

**МІЖНАРОДНЕ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ
СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ
БЛИЗЬКОГО СХОДУ В ГЛОБАЛЬНИХ УМОВАХ
РОЗВИТКУ**

Спеціальність 08.00.02 – світове господарство
і міжнародні економічні відносини

Автореферат дисертації
на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Харків – 2015

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі міжнародних економічних відносин Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат економічних наук, доцент,
Гончаренко Наталія Іванівна,
Харківський національний університет
імені В.Н. Каразіна
Міністерства освіти і науки України,
доцент кафедри міжнародних економічних
відносин

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор,
Орехова Тетяна Вікторівна
Донецький національний університет
Міністерства освіти і науки України,
завідувач кафедрою міжнародного бізнесу
і прикладної економіки

кандидат економічних наук, доцент,
Рубцова Марина Юрївна
Інститут міжнародних відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
Міністерства освіти і науки України,
доцент кафедри міжнародного бізнесу

Захист дисертації відбудеться «   » липня 2015 р. о 12 годині 00 хв. на засіданні спеціалізованої вченої ради К 64.051.25 в Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна за адресою: 61022, м. Харків, площа Свободи, 6, ауд. 234.

З дисертацією можна ознайомитись у Науковій бібліотеці Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна за адресою: 61022, м. Харків, площа Свободи, 4.

Автореферат розісланий «__» червня 2015 р.

В. о. ученого секретаря
спеціалізованої вченої ради
кандидат економічних наук, доцент

Н. В. Непрядкіна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Глобальні зміни, спричинені останніми фінансово-економічними потрясіннями впливають на тенденції і напрями розвитку національних економік, розбудови власних стратегій конструктивної міжнародної взаємодії.

Характер трансформації посткризової структури світового господарства суттєво вплинув на вектор соціально-економічного розвитку країн Близького Сходу, по-перше, через стратегічне положення цих країн, а, по-друге, через особливості їх економічного розвитку протягом тривалого періоду історії.

Хоча міжнародні відносини більшості країн Близького Сходу формуються у відповідності до норм та звичаїв Шаріату, ці країни активізують свою діяльність світових товарних і фінансових ринках.

З огляду на вищезазначене розширення економічного співробітництва України з країнами Близького Сходу набуває особливої актуальності, що пов'язано з необхідністю коригування галузевої спеціалізації та географічної структури зовнішньої торгівлі України.

У зарубіжній та вітчизняній літературі проблеми економічного розвитку країн Близького Сходу в умовах глобалізації висвітлено у працях західних вчених, таких як Л.Беннет, К.Браун, Ж.Готліб, Х.Жерарі, Дж.Камільєрі, Ж.Карло, Ф.Костантен, Ф.Нойгарт, Д.О'Салліван, П.Савон, К.Ханельт, У.Хольм.

Доцільність розвитку широкомасштабних і взаємовигідних зв'язків між країнами Північної Африки та Близького Сходу обґрунтовують у своїх роботах арабські науковці Аль-Арбі Мефтех А. Х., Аль-Хамаш М., Аль-Хармасі М., Біруні Х., Захра А., Каркутлі Г., Матар Дж., Хіляль А. та інші.

Дослідження впливу глобалізаційних та інтеграційних процесів на економічний розвиток країн здійснено у наукових працях таких українських вчених як В.Будкін, В.Вергун, А.Гальчинський, А.Голіков, В.Гончаренко, І.Грабинський, О.Довгаль, Д.Лук'яненко, З.Луцишин, Ю.Макогон, С.Макуха, Н.Мешко, Т.Орехова, Ю.Пахомов, А.Поручник, М.Рубцова, О.Рогач, А.Румянцев, В.Сіденко, В.Сідоров, А.Філіпенко, С.Циганов, В.Чужиков, О.Шнирков та інші.

Питання стосовно специфіки розвитку і ступеня інтеграції у світову економіку країн Близького Сходу були досліджені в роботах Б.Д.Альхадіда, О.Булатової, Ю.Бригіта, С.Гасім, А.Голікова, Н.Гончаренко, В.Московкіна, Т.Орехової, М.Рубцової, С.Якубовського та інших.

Незважаючи на глибину сучасної наукової розробки питань, пов'язаних із передумовами інтеграції країн, що розвиваються, у процеси міжнародного економічного співробітництва, недосконалість практики побудови сучасного формату взаємовигідного співробітництва України з країнами Близького Сходу свідчить про необхідність подальших розробок, що й обумовило вибір теми дисертаційної роботи, постановку мети і завдань дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідницьких робіт Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна та в межах науково-дослідницької теми «Трансформація міжнародних економічних відносин в епоху глобалізації» (№ державної реєстрації 0113U001401). У межах наукової роботи автором проводились

дослідження особливостей розвитку міжнародного економічного співробітництва України з країнами Близького Сходу в сучасних економічних умовах.

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційної роботи є поглиблення і узагальнення теоретико-методологічних засад визначення стану торговельно-економічного співробітництва України з країнами Близького Сходу для окреслення перспективних напрямів подальшої співпраці та розробці науково-практичних рекомендацій щодо удосконалення механізму активізації зовнішньоторговельних відносин в умовах сучасних неопротекціоністських тенденцій світової економіки.

Для досягнення цієї мети у роботі поставлено і вирішено такі завдання:

- узагальнити теоретичні засади розвитку міжнародного торговельно-економічного співробітництва на сучасному етапі глобалізації;
- поглибити розуміння концептуального виміру впливу новітніх глобалізаційних процесів на вибір формату зовнішньоекономічного співробітництва країн, що розвиваються;
- визначити ступінь адаптації інституційного забезпечення міжнародного економічного співробітництва у країнах Близького Сходу до умов сучасної глобалізованої економіки;
- здійснити комплементарний аналіз галузевого вектору зовнішньоторговельних операцій України з країнами Близького Сходу за сучасних умов;
- виявити галузеві й географічні асиметрії торговельно-економічних відносин України з країнами Близького Сходу;
- ідентифікувати перспективні напрями торговельно-економічного співробітництва України з країнами Близького Сходу з урахуванням поточного стану зовнішнього середовища та потенційних глобальних викликів та загроз;
- розробити концептуальну схему розвитку міжнародного економічного співробітництва України з країнами Близького Сходу в глобальній економічній системі;
- запропонувати механізм активізації торговельно-економічного співробітництва України з країнами Близького Сходу в глобальних умовах розвитку.

Об'єктом дослідження є система сучасних міжнародних торговельно-економічних відносин країн Близького Сходу в умовах глобалізації та регіоналізації світового господарства.

Предметом дослідження є теоретичні, організаційно-економічні та науково-практичні засади міжнародного торговельно-економічного співробітництва України з країнами Близького Сходу в глобальних умовах розвитку.

Методи дослідження. Теоретичною і методологічною базою дослідження є система економічних законів, категорій ринкової економіки та регіонального розвитку, наукові дослідження вітчизняних і зарубіжних учених, присвячені сучасним закономірностям та тенденціям розвитку країн у контексті глобальних процесів, сутності інтеграції та глобалізації, змінам геоeкономіки та геополітики в сучасних умовах розвитку світового господарства. Дисертаційна робота ґрунтується на використанні загальнонаукових та спеціальних методів дослідження. У роботі використано: метод компаративного аналізу – для дослідження моделей зовнішньої торгівлі, побудованих різними науковими школами (п.1.1); індексний метод – для оцінки рівня глобалізованості країн Близького Сходу (п.2.1); методи економіко-

математичного аналізу – для дослідження макроекономічного становища країн Близького Сходу у світовій економіці (п.2.2); метод формалізації – для дослідження інтенсивності двосторонніх товаропотоків між Україною та країнами Близького Сходу (п.2.3); метод абстрагування – для вивчення концептуальних основ розвитку співробітництва України з країнами Близького Сходу у глобальній економічній системі (п.3.2). Інформаційну, нормативну та фактологічну базу дисертації складають вітчизняні та міжнародні нормативно-правові й законодавчі акти, матеріали міжнародних організацій (СОТ, ОЕСР, ЮНКТАД, МВФ, Світового банку, ЮНЕСКО та ін.), монографічні дослідження вітчизняних і зарубіжних економістів, результати власних досліджень та спостережень.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в узагальненні теоретико-методологічних засад й практичних аспектів становлення і перспектив розвитку економічного співробітництва України з країнами Близького Сходу, розробці концептуальних засад поглибленого економічного співробітництва між країнами з урахуванням сфер їх поточного співробітництва та необхідності підвищення їхнього експортного потенціалу.

Найбільш вагомими результатами, які характеризують наукову новизну й особистий внесок автора, полягають у тому, що:

вперше:

– систематизовано та доповнено концептуально-теоретичні засади міжнародних торговельно-економічних відносин, і на цій основі розкрито специфіку становлення як окремих партнерських відносин країн Близького Сходу з іншими країнами світу, так і інкорпорації регіону в глобальну економічну систему, що характеризується окремими країнами запровадженням неопротекціоністських заходів, обумовлених особливостями їхнього економічного та суспільно-політичного устрою; виявлено характерні ознаки уніфікації інституціонально-правового забезпечення та подолання моноспрямованості експортного потенціалу країн Близького Сходу в контексті гео економічних реалій;

удосконалено:

– методичний інструментарій дослідження рівня інтегрованості країни до глобальної економічної системи, а саме розроблено алгоритм визначення міжнародного рейтингу країн за інтегральним індексом глобалізації, що включає якісні та кількісні характеристики досліджуваної країни у відповідності з даними міжнародних рейтингів, який дозволив провести оцінювання поточного стану, компаративний аналіз та ранжування країн Близького Сходу за критерієм досягнутого ними рівня глобалізації. Підтверджено тезу про нерівномірність розвитку країн Близького Сходу через диспропорції ресурсного, людського, технологічного, фінансового, інформаційного капіталу, що визначає ступінь відкритості національних економік, а також їхні глобально-конкурентні позиції;

– організаційно-економічну базу для моделювання зовнішньоекономічного співробітництва в глобальних умовах розвитку, яка враховує механізм поглиблення міжнародного економічного співробітництва України з країнами Близького Сходу, передбачає формування спільних цілей підвищення міжнародної конкурентоспроможності країн – учасниць співробітництва і відповідне корегування завдань та пріоритетів їхньої зовнішньоторговельної політики, а також комплекс

спеціалізованих заходів з використання організаційних, фінансових, інвестиційних ресурсів для забезпечення подальшої активізації їх економічного співробітництва;

набуло подальшого розвитку:

– концептуально-стратегічні засади побудови економічної взаємодії між країнами в сучасних умовах, а саме: розроблено концептуальна схема розвитку міжнародного економічного співробітництва України з країнами Близького Сходу; проведення когнітивного моніторингу взаємозалежності економік досліджуваних країн та їхніх зовнішньоторговельних балансів дало можливість виявити альтернативні шляхи активізації їх економічної взаємодії, визначити конкурентні позиції досліджуваних країн у геостратегічному контексті з виокремленням внутрішньо-регіональних, міжрегіональних й міжнародних рівнів економічного співробітництва;

- науково-методичне обґрунтування моніторингу динаміки зовнішньої торгівлі та структурних зрушень в економіці України і країн Близького Сходу для побудови економетричних прогнозів змін обсягів українського експорту до країн Близького Сходу, що дозволило виділити три групи країн за рівнем залежності експорту України до них від динаміки ВВП України: група країн «стабільного» експорту (Ємен, Катар, Саудівська Аравія, Палестина, Єгипет), група країн «умовно-стабільного» експорту (Іран та Об'єднані Арабські Емірати), група країн «нестабільного» експорту (Ізраїль, Йорданія, Ліван, Оман, Кувейт, Сирія, Бахрейн) для окреслення перспективних підвалин подальшого співробітництва;

- комплекс рекомендацій щодо пріоритетів розвитку та поглиблення міжнародного торговельно-економічного співробітництва між Україною та країнами Близького Сходу, а саме: експорту з України до країн Близького Сходу продукції суднобудування, об'єктів виробничої інфраструктури (мостів, шляхопроводів, трубопроводів, портів, аеродромів, залізниць, великих енергетичних і промислових об'єктів); комплементарних видів сировини та матеріалів, продуктів інтелектуальної власності (інжинірингові послуги, ноу-хау, технологічні розробки для побудови інфраструктури в Близькосхідному регіоні тощо); імпорту в Україну з країн Близького Сходу сировини, енергоресурсів, новітнього озброєння та комплектуючих до нього, продуктів харчування; розвитку ісламського банкінгу в Україні як перспективної незаповненої ніші у фінансовому секторі економіки та залучення фінансових ресурсів з близькосхідного регіону.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що викладені автором у дисертаційній роботі теоретичні положення та практичні рекомендації забезпечують основу для досліджень економічного розвитку країн, що розвиваються, і можуть бути використані при розробці заходів економічної політики цих країн. Основні результати дисертаційної роботи доведено до рівня конкретних механізмів, заходів і пропозицій та використано в практиці державного регулювання.

Наукові результати дисертаційного дослідження знайшли практичне застосування в роботі окремих установ, що підтверджується відповідними довідками. Основні теоретичні та методичні положення дисертації були використані в роботі Департаменту економіки і міжнародних відносин Харківської обласної державної адміністрації – при підготовці аналітичних матеріалів з питань розробки напрямів зовнішньоекономічної політики України (довідка №09-27/2347 від 30.03.2015 р.), в

аналітичній діяльності посольства Палестинської автономії (довідка №534-03/12-2015 від 19.03.2015 р.), а також у практичній діяльності ПП «Філадельфія-Амро» – при визначенні тенденцій розвитку зовнішньоторговельних відносин України з країнами Близького Сходу (довідка № 24/2015 від 03.03.2015 р.).

Результати наукового дослідження використовуються в навчальному процесі Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна при викладанні дисциплін «Міжнародні економічні відносини», «Світова економіка» (довідка № 4007/ 14-3 від 17.02.2015 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є результатом особистого наукового дослідження. Основні положення дисертації, висновки і пропозиції отримані автором самостійно і відображені в опублікованих працях. Результати, опубліковані дисертантом у співавторстві, використані у дисертаційній роботі лише в межах особистого внеску.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати проведеного дослідження обговорювались та отримали позитивну оцінку на науково-практичних конференціях, зокрема: науково-практичній конференції молодих вчених «Актуальні проблеми світового господарства і міжнародних економічних відносин» (м. Харків, 2014 р.), міжнародній науково-практичній конференції «Регионы в современном мире – 2014» (м. Березніки, 2014 р.), II російській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Проблемы устойчивого развития человеческого потенциала в глобальном информационном обществе» (м. Пермь, 2014 р.), міжнародній науково-практичній конференції студентів, аспірантів і молодих вчених «Актуальні проблеми міжнародних відносин» (м. Київ, 2014 р.), IV міжнародній науково-практичній конференції «Трансформаційні процеси в сучасній системі міжнародних відносин» (м. Львів, 2015 р.)

Публікації. Основні положення роботи висвітлені у 12 друкованих працях загальним обсягом 4,2 друк. арк., із яких 5 – у наукових фахових виданнях України, 1 – у зарубіжному виданні обсягом 2,4 друк. арк., 6 – в інших виданнях обсягом 1,8 друк. арк.

Обсяг і структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Основний текст дисертації викладено на 185 сторінках комп'ютерного тексту. Дисертаційна робота містить 23 таблиці – на 25 сторінках, 26 рисунків – на 22 сторінках, 3 додатка – на 4 сторінках, список використаних джерел містить 237 пунктів на 25 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи, встановлено зв'язок з навчальними програмами, визначено мету, основні завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, засвідчено апробацію результатів дослідження.

У першому розділі «**Теоретико-методологічні засади дослідження міжнародного торговельно-економічного співробітництва країн у глобальних умовах розвитку**» узагальнено теоретико-методологічні підходи до дослідження економічного співробітництва країн у світовій економічній системі; досліджено вплив новітніх глобалізаційних процесів на сучасну конфігурацію світового економічного

простору; визначено особливості інституційно-правового забезпечення міжнародного економічного співробітництва у країнах Близького Сходу.

У процесі дослідження теоретичних основ міжнародних торговельно-економічних відносин між країнами встановлено, що в основу теорій міжнародної торгівлі покладено певну концепцію відтворюваності, динамічності та технологічного розвитку факторів виробництва товарів та послуг, яка визначає характер розвитку міжнародного економічного співробітництва, його цілі, завдання, напрями реалізації і засоби руху для досягнення його мети.

Таким чином, у результаті дослідження теоретичних засад розвитку двостороннього співробітництва країн встановлено, що співробітництво двох країн з огляду на підходи системного аналізу можна розглядати як взаємодію двох систем. Система може взаємодіяти з іншою системою або середовищем в такому амплітудно-частотному діапазоні, в якому змінні характеристики двох систем збігаються, перетинаються, накладаються на циклічні зміщення. Лише за таких умов можлива комплексна взаємодія систем.

У ході дослідження виявлено існування певних теоретичних суперечностей у визначенні сучасних проблем та перспектив розвитку близькосхідного регіону. Проведений аналіз наукових підходів до вивчення систем інституційного забезпечення економічного співробітництва країн показав відсутність єдиної методології та концептуальних засад його дослідження. Вивчаються у більшості окремі механізми економічного співробітництва країн і елементи його інституційної системи без урахування їх функціонального призначення, умов і особливостей співробітництва.

З погляду на відсутність єдиного методологічного підходу до визначення базових блоків інституційної системи економічного співробітництва країн та аналізу їх основних структурних елементів у роботі розроблено теоретико-методологічні засади дослідження інституційних механізмів економічного співробітництва країн, які включають:

- дослідження сукупності інституціональних механізмів економічної взаємодії країн як системи, що складається з трьох основних взаємозалежних блоків: 1) договірно-правової бази, 2) системи міждержавних органів та їх компетенцій, 3) правил і процедур підготовки та прийняття рішень, контролю їх виконання;

- дослідження можливостей створення та розвитку такої системи як цілеспрямованого процесу, організованого державами, з урахуванням умов і особливостей економічного співробітництва;

- вибір ключових блоків системи в якості об'єктів оцінювання та аналізу.

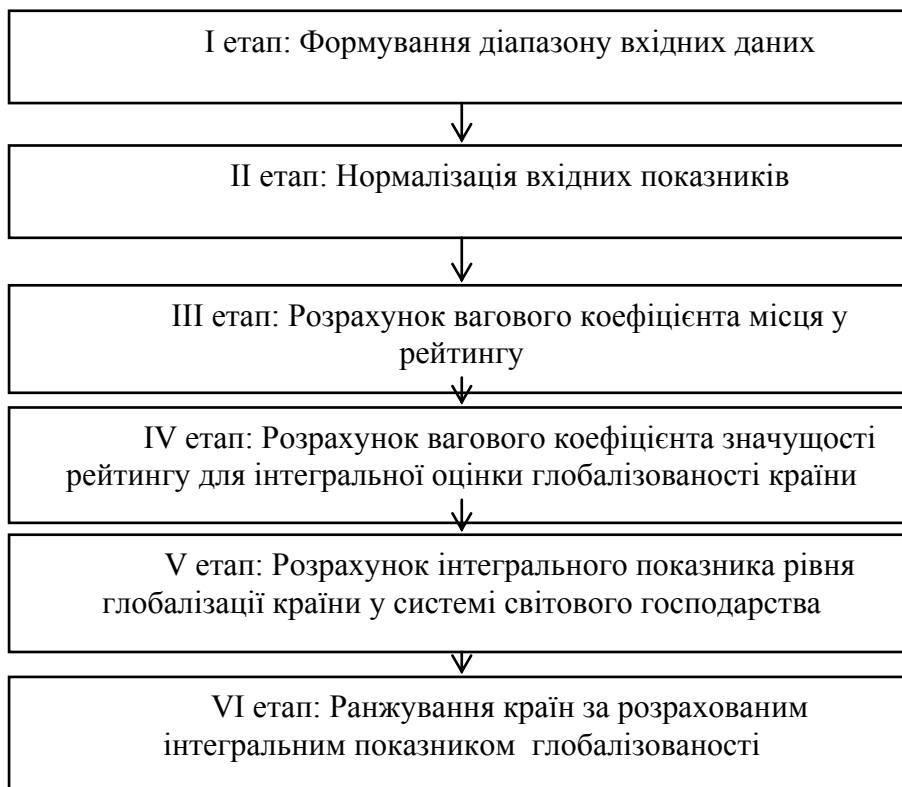
Дослідження показало виняткову важливість формування інституційної структури економічного співробітництва, яке гальмується в близькосхідному регіоні політичною нестабільністю. Таким чином, зроблено загальний висновок про те, що в близькосхідному регіоні сформувались умови для розвитку економічного співробітництва з третіми країнами, випробувано методи та напрями економічного співробітництва, найважливішими з яких є: розробка і реалізація спільної зовнішньоекономічної політики, спільна розбудова інституційних структур економічного співробітництва.

У другому розділі роботи «Детермінанти розвитку торговельно-економічного співробітництва України з країнами Близького Сходу в умовах глобалізаційних трансформацій» здійснено оцінювання сучасного рівня глобалізації країн Близького Сходу у світовому економічному просторі; проведено комплементарний аналіз галузевого вектору зовнішньоторговельних операцій України з державами Близького Сходу в сучасних умовах; досліджено особливості асиметрії розвитку торговельно-економічної взаємодії України з країнами Близького Сходу у світовій економічній системі.

Сучасний економічний ландшафт світового господарства характеризується значною волатильністю та нестабільністю. Наслідки світової фінансової кризи і досі впливають на розвиток країн майже у всіх регіонах світу. Окрім того, з подальшим розвитком світової економіки загострюються старі проблеми та породжуються якісно нові. Країни світу вступають в еру нової глобалізації, яка характеризується меншим рівнем відкритості кордонів та ринків, ніж в передкризовий період.

Для надання комплексного уявлення про стан глобалізованості Близького Сходу запропоновано науково-методичний підхід до побудови інтегрального показника глобалізації Близького Сходу, який оснований на відомих рейтингах глобалізації (індекс глобалізації, індекс глибин глобалізації, індекс глобальної конкурентоспроможності). Алгоритм побудови інтегрального показника включає шість послідовних етапів (рис. 1).

Рис.1. Алгоритм побудови інтегрального показника глобалізованості та рейтингу країн Близького Сходу

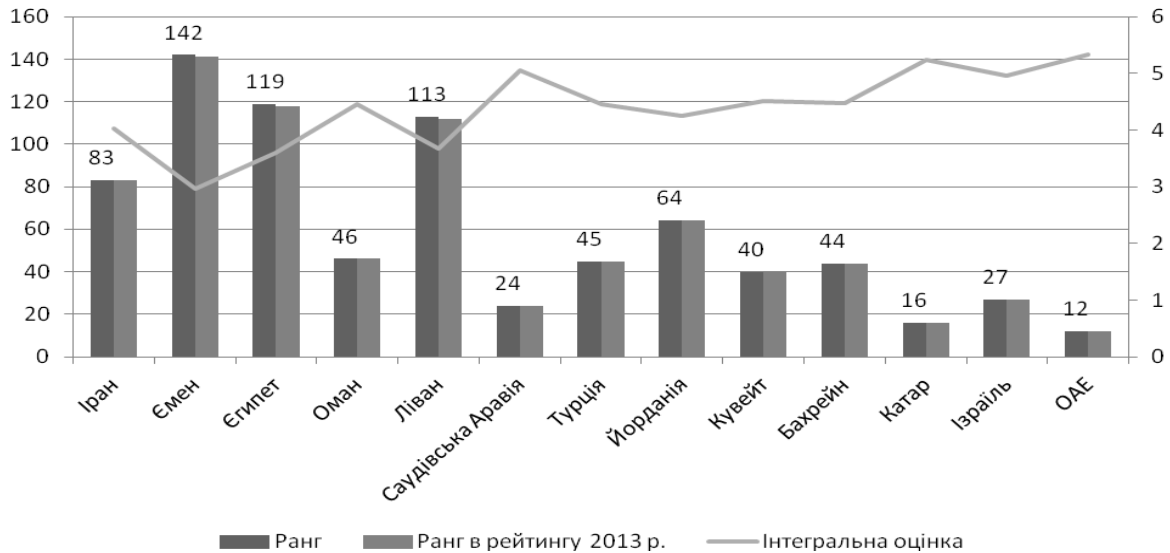
Джерело: власна розробка автора

Інтегральний показник глобалізації, який включає якісні та кількісні характеристики досліджуваної країни у відповідності з даними міжнародних

рейтингів, місця країни в цих рейтингах та значущості рейтингів для оцінювання рівня глобалізованості країни, розраховується на формулою:

$$G_I = \sum_{s=1}^S I_n^N \cdot K_I^S \cdot r_s, \quad (1)$$

Запропонована модель є адекватною, оскільки в повній мірі відображає наявні статистико-економічні реалії та підтверджує значну диференціацію країн близькосхідного регіону, їхній глобалізаційний потенціал та конкурентоздатність їхніх економік (рис. 2).

Рис. 2. Рейтинг та інтегральна оцінка глобальної конкурентоспроможності країн Близького Сходу у 2014 р.

Джерело: побудовано автором

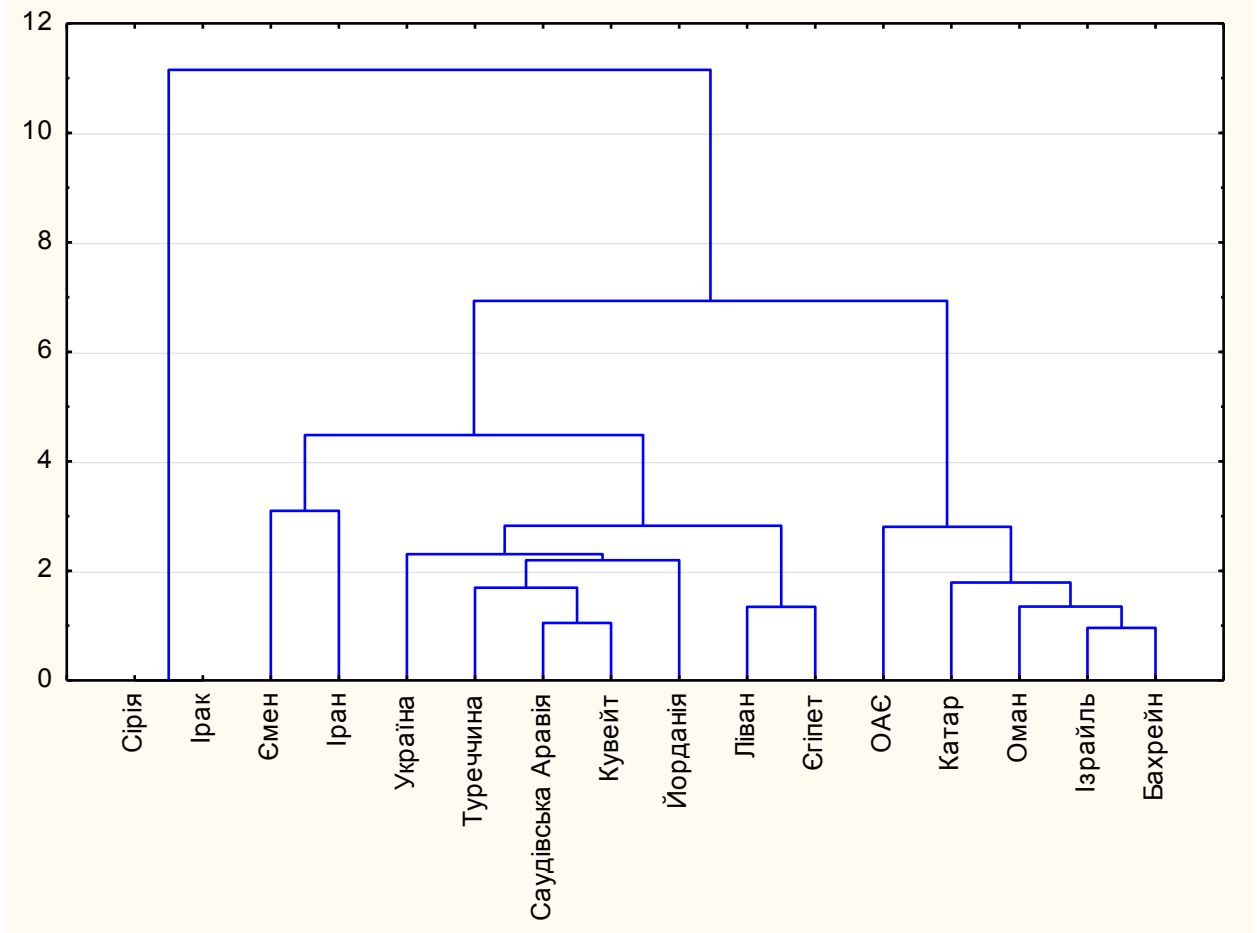
За результатами ранжування країн Близького Сходу за інтегральним показником глобалізації виділено такі групи:

1. Найбільш глобалізовані країни (індекс глибини глобалізації $(I_{22}) > 35$) – Бахрейн та ОАЕ;
2. Глобалізовані країни ($25 \leq I_{22} \leq 35$) – Ліван, Оман, Йорданія, Ізраїль, Катар, Кувейт, Саудівська Аравія;
3. Найменш глобалізовані країни ($10 \leq I_{22} < 25$) – Туреччина, Ємен, Сирія, Єгипет;
4. Майже не глобалізовані країни ($I_{22} < 10$) – Іран.

У ході дослідження підтверджено тезу про нерівномірність розвитку країн Близького Сходу, де поряд з глобальними лідерами знаходяться країни з недостатнім рівнем інтегрованості у глобальну економічну систему. Водночас дослідження вказує на те, що країни Близького Сходу, поряд із іншими країнами, піддаються ризикам глобальної економіки. Вчасна їх ідентифікація має бути ключовим завданням державної політики будь-якої країни. Особливо це стосується експортоорієнтованих країн Близького Сходу, для яких характерна надмірна залежність від кон'юнктури світових товарних ринків, зокрема ринку вуглеводнів.

У ході дослідження доведено асиметричність розвитку торговельно-економічного співробітництва України з країнами Близького Сходу, що підтверджено результатами кластерного аналізу (рис. 3), який дозволив виконати групування країн

за індикаторами легкості ведення торгівлі, які відображають національні особливості ведення зовнішньої торгівлі (табл. 1).

Рис. 3. Дендрограма кластеризації за рівнем сприяння торгівлі
Джерело: розраховано автором

Таблиця 1

**Кластери країн Близького Сходу та України
за особливостями ведення торгівлі**

Кластер (група)	Країни
Кластер 1	Сирія, Ірак
Кластер 2	Ємен, Іран
Кластер 3	Підгрупа 3.1: Україна, Туреччина, Саудівська Аравія, Кувейт
	Підгрупа 3.2: Йорданія
	Підгрупа 3.3: Ліван, Єгипет
Кластер 4	Підгрупа 4.1: Об'єднані Арабські Емірати
	Підгрупа 4.2: Катар, Оман, Ізраїль, Бахрейн

Джерело: розраховано автором

У межах кластерів 3 та 4 виокремлено підгрупи, які свідчать про значну асиметричність досліджуваних країн та наявність в межах одного кластера певного різноманіття особливостей проведення зовнішньоторговельної політики, причиною яких є ментальна закритість країн Близького Сходу для зовнішнього впливу навіть в умовах сучасних глобалізаційних перетворень, що ускладнює активізацію їх

торговельно-економічного співробітництва та додатково підкреслює її асиметричність.

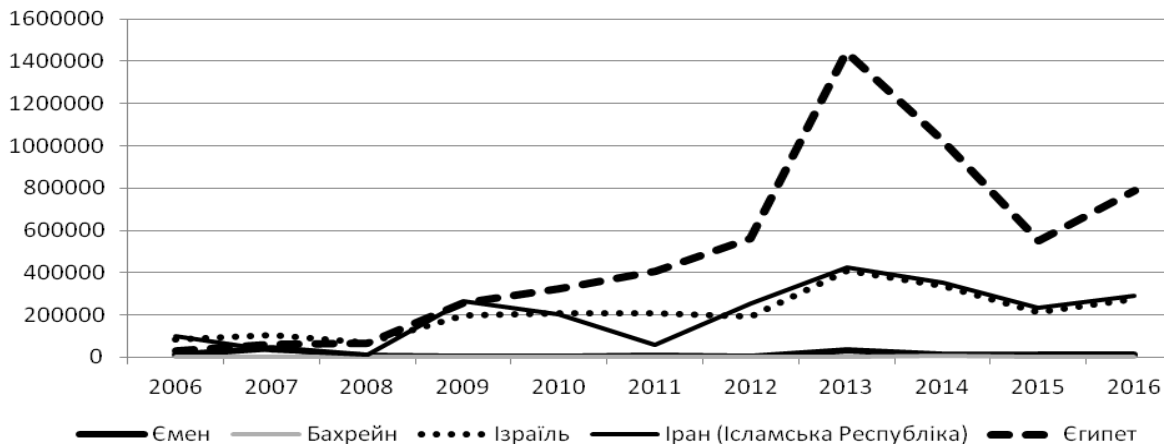
У результаті проведеного комплементарного аналізу галузевого вектору експортно-імпортних операцій України з країнами Близького Сходу виділено дві групи країн за типом експорту до них з України:

1) група країн «аграрного» експорту – в експорті з України до цих країн переважає сільськогосподарська продукція, особливо зерно (Ємен, Бахрейн, Ізраїль, Іран, Єгипет);

2) група країн «сировинного» експорту – в експорті з України до цих країн переважає сировина (зокрема залізо та сталь) для подальшого перероблення (Йорданія, Ірак, Ліван, ОАЕ, Саудівська Аравія, Туреччина).

Встановлено, що основною проблемою експорту України до всіх без винятку країн Близького Сходу є вкрай низька ступіть оброблення виготовлених в Україні промислових товарів.

З метою визначення потенційних масштабів міжнародної торгівлі здійснено економетричне прогнозування обсягів експорту основних товарів для кожної з виділених груп країн на 2015–2016 рр. (рис.4, табл. 2).

Рис. 4. Прогноз експорту зернових України до близькосхідних країн «аграрного» експорту на 2015–2016 рр., тис.дол.США

Джерело: розраховано автором

Результати прогнозу експорту зернових культур з України до країн «аграрного» експорту показали найбільш суттєве падіння у торгівлі з Бахрейном, оскільки експорт зернових до цієї країни має дуже спорадичний та волатильний характер, а також до Ємену, через несприятливу ситуацію всередині країни.

Таблиця 2

Прогноз експорту Україною заліза та сталі у близькосхідні країни «сировинного» експорту на 2015–2016 рр., млн. дол. США

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015*	2016*
Йорданія	779,99	382,32	437,78	401,49	357,46	248,73	319,52	345,89
Ірак	125,27	168,42	308,24	495,48	656,77	612,19	209,77	215,37
Ліван	299,21	628,08	936,79	1254,12	1222,60	241,25	459,17	513,25
ОАЕ	818,19	220,83	162,50	262,11	261,44	170,56	309,42	294,26
Саудівська Аравія	282,87	59,34	74,95	221,51	328,26	343,14	191,97	200,86
Туреччина	2693,57	1035,85	1425,49	1637,04	1867,78	2068,35	1561,49	1891,48

Джерело: розраховано автором

Отримані результати прогнозування відповідають тренду зовнішньої торгівлі України, який почав формуватись на початку 2015 року: як показав аналіз, у 2015–2016 рр. є ймовірність зростання «сировинного» експорту до Йорданії, Лівану та ОАЕ, водночас із ризиком скорочення експорту заліза та сталі до Саудівської Аравії, Іраку та Туреччини.

Зважаючи на нестабільність соціально-політичної та економічної ситуації в Україні, а також у країнах Близького Сходу, значну волатильність та непередбачуваність кон'юнктури на світових сировинних ринках розроблено можливий сценарій розвитку зовнішньої торгівлі між Україною та країнами Близького Сходу на основі економетричного прогнозу залежності змін обсягів українського експорту до країн Близького Сходу від зміни обсягу ВВП України на 1%, що дозволило виділити три групи країн – торговельних партнерів України:

- група країн стабільного експорту ($E_{ex} < 1$) – це нові ринки та ринки в більшості сільськогосподарської продукції, експорт до яких майже не залежить від падіння ВВП України (Ємен, Катар, Саудівська Аравія, Палестина, Єгипет);

- група країн умовно-стабільного експорту ($1 < E_{ex} < 2$) (Іран та Об'єднані Арабські Емірати);

- група країн нестабільного експорту ($E_{ex} > 2$) – це більшість країн близькосхідного регіону (Ізраїль, Йорданія, Ліван, Оман, Кувейт, Сирія, Бахрейн).

Таким чином, зроблено висновок про те, що при подальшому скороченні ВВП України у 2015 році (за інших незмінних умов) найбільше постраждає національний експорт до Бахрейну та Сирії. Експорт до Ірану та ОАЕ може залишитись незмінним, потенціал розвитку експорту є з такими країнами як Саудівська Аравія, Єгипет, Палестина.

Обґрунтовано, що ситуація, яка склалась, свідчить про перспективи подальшого розвитку близькосхідного партнерства України, можливості подолання залежності від імпорту, а також наявність сприятливих умов для збільшення експорту України до близькосхідних країн у майбутньому. Проте всі ці позитивні зрушення можливі лише в разі прогресивних структурних змін в українській економіці та наявності регуляторної підтримки зовнішньоекономічних зв'язків України з близькосхідним регіоном.

Таким чином, проведений аналіз зовнішньоторговельних відносин України з країнами Близького Сходу дозволив визначити перспективи і напрямки розвитку взаємного торговельно-економічного співробітництва.

У третьому розділі роботи **«Механізм поглиблення міжнародного торговельно-економічного співробітництва України з державами Близького Сходу в контексті глобалізації світогосподарських процесів»** ідентифіковано напрями взаємного співробітництва України з країнами Близького Сходу в умовах глобалізації світової економіки з подальшим визначенням перспектив його посилення; удосконалено концептуальні засади дослідження економічної взаємодії між країнами у сучасних умовах; запропоновано механізм поглиблення торговельно-економічного співробітництва України з державами країнами Близького Сходу в умовах глобалізації.

Метою економічного співробітництва є встановлення та поглиблення соціальних, науково-технічних, торговельно-економічних, гуманітарних та культурних відносин між країнами, досягнення належного рівня результативності міжнародних зв'язків.

Доведено, що незважаючи на досягнутий за останні роки рівень розвитку міжнародного економічного співробітництва між Україною та країнами Близького Сходу поглиблення їхніх взаємовідносин має певні ризики, які обумовлені як зовнішніми для країни факторами, так і внутрішніми обмеженнями (ризиками): ризиком, обумовленим процесом глобалізації економіки; ризиком залежності економіки від кон'юнктури ринків і цін на сировину і продукцію; ризиком технологічного відставання; ризиком, обумовленим інфраструктурними та інституційними обмеженнями; ризиком дефіциту трудових ресурсів і негативних тенденцій у розвитку людського потенціалу.

З метою врахування майбутніх ризиків та перспектив співробітництва досліджуваних країн розроблено прогноз розвитку торговельно-економічного співробітництва України з країнами Близького Сходу.

У загальному вигляді прогнозна модель має вигляд:

$$Y_p(t+k) = [a(t) + kb(t)] \cdot F(t+k-L), \quad (2)$$

де k – період прогнозування;

$Y_p(t)$ – розраховане значення економічного показника для t -го періоду;

$a(t)$, $b(t)$ і $F(t)$ – коефіцієнти моделі;

L – період сезонності (для квартальних даних рівний 4, для щомісячних – 12);

За результатами проведеного економетричного прогнозування сформовано оптимістичний та песимістичний сценарії розвитку торговельних взаємовідносин між Україною та близькосхідними країнами.

Виходячи з основних ризиків, зовнішніх та внутрішніх факторів економічного співробітництва України з країнами Близького Сходу відзначено концептуальні засади довгострокової взаємодії між Україною та країнами Близького Сходу. Результатом здійснення концептуального задуму є розвиток інтенсивного сценарію, який передбачає поліпшення конкурентоспроможності виробництва, розвиток ключових секторів економіки, зростання продуктивності праці, збереження високої інвестиційної привабливості тощо. На основі цього сценарію розроблено концептуальну схему розвитку міжнародного економічного співробітництва України з країнами Близького Сходу в глобальній економічній системі (рис. 5).

У результаті обґрунтування необхідності реалізації комплексу заходів задля ефективного розвитку торговельно-економічного співробітництва України з державами країнами Близького Сходу розроблено механізм поглиблення економічного співробітництва України з країнами Близького Сходу в глобальних умовах розвитку (рис. 6), який передбачає розуміння та формування спільних стратегічних цілей розвитку, досягнення яких потребує розвитку міжнародної торгівлі або збільшення обсягів інвестицій, а також корегування завдань та пріоритетів зовнішньоторговельної політики країн на основі аналізу міжнародної конкурентоспроможності національних економік.

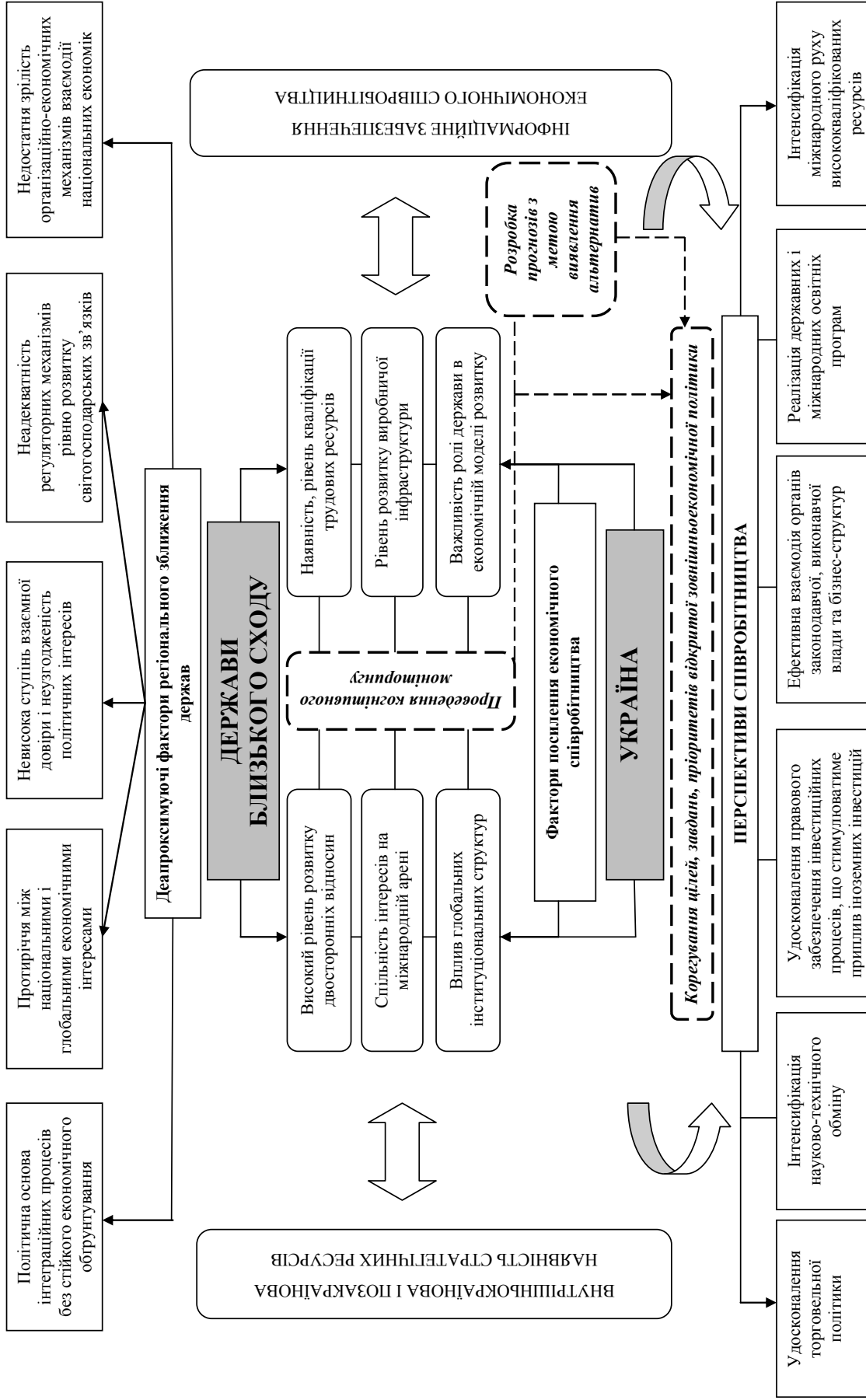
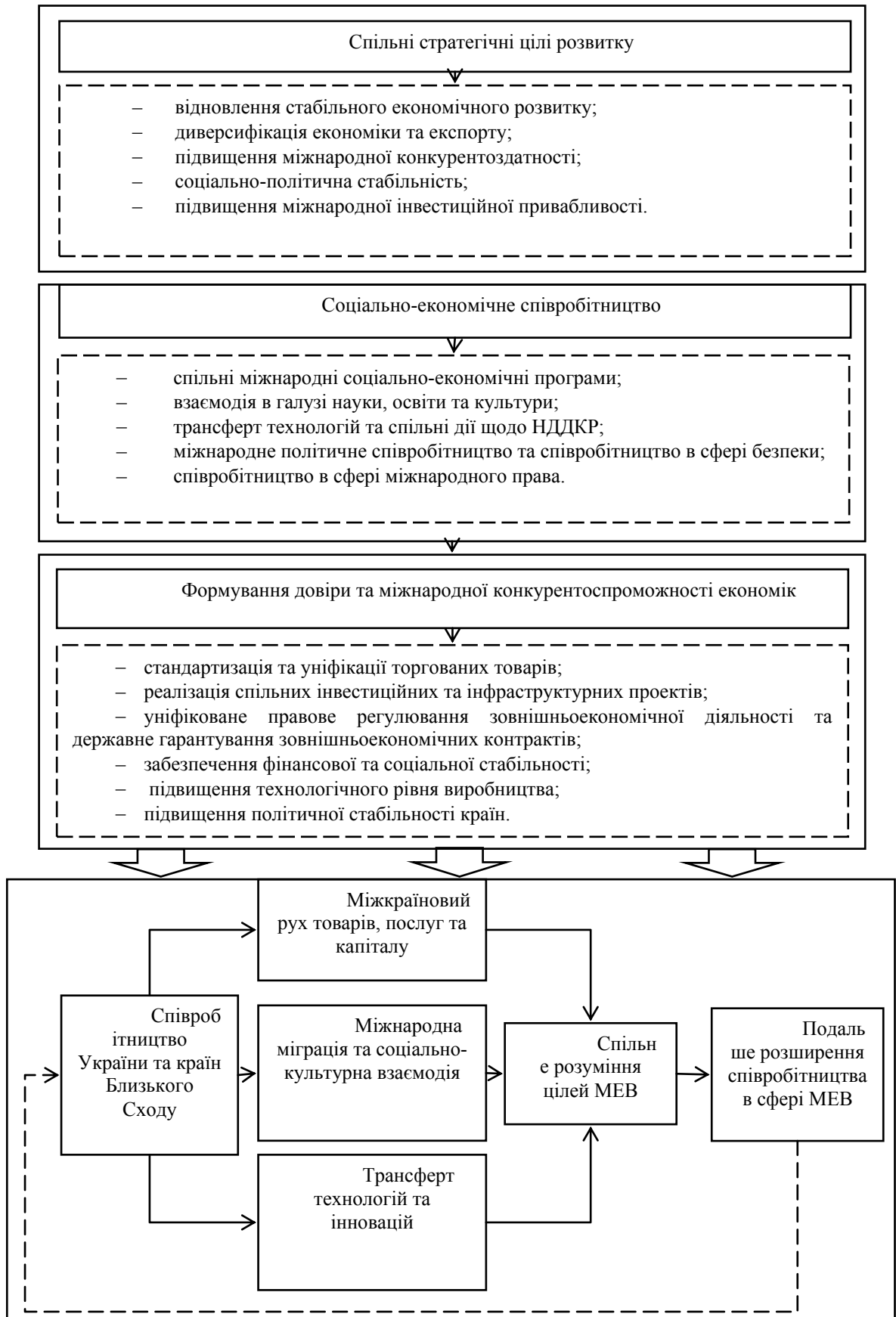

Рис. 5. Концептуальна схема розвитку міжнародного економічного співробітництва України з країнами Близького Сходу в глобальній економічній системі (розроблено автором)

Рис. 6. Механізм поглиблення економічного співробітництва України з державами Близького Сходу в глобальних умовах розвитку

Джерело: розроблено автором

У рамках механізму реалізації концепції міжнародного економічного співробітництва України з країнами Близького Сходу має здійснюватись моніторинг її реалізації, метою якого є здійснення контролю за досягненням запланованих результатів розвитку економічної взаємодії країн на основі комплексного оцінювання цільових показників і орієнтирів.

За результатами дослідження економічного співробітництва України з країнами Близького Сходу зроблено висновок про те, що на сучасному етапі розвитку взаємовідносин першочергового значення набуває завдання опрацювання найбільш перспективної і сучасної форми економічного і науково-технічного співробітництва. Це може бути, в першу чергу, робота міжурядової спільної комісії з питань торговельно-економічного і науково-технічного співробітництва, розробка довгострокової програми співпраці, більш активна участь національних виробників у роботі тих міжнародних виставках, бізнес-форумах, які відіграють особливо важливу роль в економічному розвитку Близького Сходу, з метою освоєння ринків близькосхідних країн.

На основі проведеного дослідження можна зробити висновок про те, що міжнародне економічне співробітництво країн має всеохоплюючий характер і різною мірою стосується інтересів усіх країн. За умов загострення конкурентної боротьби на світовому ринку, необхідності пошуку додаткових ресурсів економічного розвитку в умовах переходу до постіндустріальної цивілізаційної парадигми важливим засобом захисту національних економічних інтересів є розвиток ефективного міжнародного співробітництва між країнами, які проводять узгоджену економічну політику.

Забезпечення суспільної згоди з приводу заявлених цілей і обраних пріоритетів розвитку міжнародного економічного співробітництва держав у поєднанні з ефективним адміністративним механізмом реалізації концепції є вирішальною передумовою досягнення поставлених стратегічних цілей. Об'єднання зусиль влади, бізнесу та суспільства дозволить країнам просунутися в напрямку бажаного рівня економічного співробітництва і включитись у світове господарство на рівноправних засадах.

ВИСНОВКИ

Результати проведеного дослідження дозволяють зробити такі висновки та сформулювати рекомендації, які характеризуються науковою новизною і мають теоретико-методологічне та науково-практичне значення:

1. На основі результатів аналізу теоретичних основ торговельно-економічного співробітництва двох країн доведено, що в основі такої взаємодії лежить складна система обміну факторами виробництва, яка може спонукати як до позитивних, так і до негативних наслідків. Позитивними наслідками обміну є синергетичний ефект, що виражається у збільшенні масштабів виробництва, скороченні витрат на одиницю продукції та технологічних перевагах. Взаємне доповнення (компліментарність) факторів виробництва прискорює динаміку виробництва та експорту і надає переваги у торгівлі з іншими країнами. Негативні наслідки можуть проявлятися в тому випадку, коли обмін є непропорційним з правом домінування однієї країни над іншою. В такому випадку або припиняється чи

зменшується інтенсивність обміну, або одна країна вбачаючи в партнері конкурента, перебирає на себе факторні переваги і виграє в конкурентній боротьбі на міжнародному ринку.

2. Виявлено, що в країнах Близького Сходу сформувалось сприятливе для розвитку ефективної двосторонньої взаємодії середовище. Основними перешкодами для розвитку торговельно-економічного співробітництва країн Близького Сходу з третіми країнами, і з Україною зокрема, є політична нестабільність у близькосхідному регіоні, а також нерозвиненість інфраструктури для ефективного сполучення між країнами. Окрім того, поглиблена регіональна інтеграція арабських країн поряд із багатостороннім проявом протекціонізму не сприяє прискореному процесу включення цих країн до глобального економічного простору.

3. За результатами дослідження ступеня інтегрованості країн Близького Сходу до процесів глобалізації визначено суттєву регіональну диференціацію, причинами якої є відмінності у культурно-історичному, соціально-економічному та політичному розвитку. У відповідності до запропонованої автором моделі оцінювання рівня глобалізації досліджуваних країн лідерами за глибинністю глобалізації є Бахрейн та ОАЕ. Інтегрованими до світогосподарських процесів країнами також слід вважати Ліван, Оман, Йорданію, Ізраїль, Катар, Кувейт та Саудівську Аравію. Країнами з найменшим рівнем індексу глобалізації є Туреччина, Ємен, Сирія та Єгипет, і майже економічно не інтегрованою є така країна як Іран.

4. З метою розв'язання проблеми відсутності наукових розробок щодо оцінки рівня глобалізованості Близького Сходу запропоновано науково-методичний підхід до побудови інтегрального показника глобалізації країн Близького Сходу, який оснований на індексі глобалізації, індексі глибини глобалізації, індексі глобальної конкурентоспроможності. На його основі побудовано рейтинг та інтегральну оцінку конкурентоспроможності досліджуваних країн.

5. Визначено, що країнам Близького Сходу притаманна наявність комплексу зовнішньоекономічних ризиків: а) значна залежність від кон'юнктури цін на сировинних ринках енергоносіїв; б) слабкий розвиток інфраструктури, а також відсутність належного рівня супутніх послуг: науково-дослідницьких, науково-технічних, інжинірингових, інформаційних тощо; в) соціально-екологічні проблеми, пов'язані з водопостачанням для підприємств та населення; культурно-релігійні аспекти: закони ісламу вносять деякі корективи до процесу інтеграції арабських країн до глобальної економіки. Водночас існує низка переваг країн близькосхідного регіону, які можна використати в процесі дво- та багатосторонньої торговельно-економічної взаємодії: а) наявність значних фінансових ресурсів, які можна інвестувати в країни, що розвиваються; б) сприятливе географічне розташування, вихід по Середземного, Індійського та Червоного морів, які лежать на перетині торговельних шляхів з Європи до Азії; в) великий сировинний потенціал нафти, газу та інших паливних матеріалів.

6. За результатами комплементарного аналізу доведено, що перспективи розвитку міжнародних торговельно-економічних відносин між Україною та близькосхідними країнами мають галузевий характер. Зокрема, виділено дві групи країн для українського експорту: група країн «аграрного» експорту – в експорті України до цих країн переважає сільськогосподарська продукція, особливо зерно (

Ємен, Бахрейн, Ізраїль, Іран, Єгипет); група країн «сировинного» експорту – в експорті України до цих країн переважає сировина для подальшого перероблення, зокрема залізо та сталь (Йорданія, Ірак, Ліван, ОАЕ, Саудівська Аравія, Туреччина).

7. Відповідно до розрахунку коефіцієнта залежності зміни обсягу експорту України до країн Близького Сходу від зміни обсягу ВВП України встановлено, що при подальшому падінні ВВП України у 2015 році, за інших рівних умов, найбільше постраждає український експорт до Бахрейну та Сирії. Експорт до Ірану та ОАЕ може залишитись незмінним, високим є потенціал розвитку експорту з такими країнами як Саудівська Аравія, Єгипет, Палестина. Результати дослідження підтверджують недостатній рівень диференціації міжнародної торгівлі України, залежність українського експорту від цін та доступності енергоносіїв та імпортованих ресурси. Таким чином, основним стратегічним напрямом розвитку подальшого економічного співробітництва України з цією групою країн є диверсифікація українського експорту та нормалізація внутрішньополітичної ситуації всередині України.

8. Кластерний аналіз країн Близького Сходу за рівнем сприяння торгівлі показав, що ключовою причиною асиметрії у відносинах між Україною та країнами Близького Сходу є історично-культурно-релігійні відмінності, що притаманні близькосхідним країнами, з одного боку, і Україні, з іншого. Показано, що Туреччина є одним з основних торговельних партнерів України на Близькому Сході, між якими склалися найменш асиметричні торговельно-економічні відносини. Аналіз якісних характеристик українсько-турецької торгівлі дозволив визначити: збереження її нераціональної структури (сировинний характер вітчизняного експорту та переважна частка готової продукції в імпорті); недостатню диверсифікованість українського експорту порівняно з імпортом, що підвищує залежність зовнішньоекономічної безпеки України від ринкової кон'юнктури; поступове нарощування обсягів зовнішньоторговельного обороту між країнами з переважанням експорту з України над імпортом в Україну; у обміні послугами між країнами спостерігається зворотна тенденція – негативне сальдо для України при поступовому нарощуванні загальної торгівлі послугами.

9. На основі дослідження потенціалу зовнішньої торгівлі країн Близького Сходу та України засвідчено, що найбільш перспективними торговельними партнерами для України є ОАЕ, Катар, Ізраїль. Оскільки інфраструктура торгівлі в близькосхідних країнах має високий рівень розвитку, існують великі перспективи укладення ними міжнародних контрактів з Україною на поставку транспортного обладнання, надання науково-технологічних та інжинірингових послуг. Водночас Україна має достатній рівень зовнішньоторговельного потенціалу, перевагами якого є відносна легкість доступу на внутрішні ринки збуту та доступність транспортних послуг. Факторами, що знижують зовнішньоторговельний потенціал України, є складність доступу на зовнішні торговельні ринки, непрозора робота митних служб, якість транспортної інфраструктури та зв'язку.

10. Визначено перспективи подальшого розвитку зовнішньоторговельного співробітництва між країнами Близького Сходу та Україною через формування спільних стратегічних цілей, соціально-економічне співробітництво та підвищення довіри. Обґрунтовано доцільність розбудови міжнародного економічного співробітництва між Україною та країнами Близького Сходу через використання

таких важелів як інвестиції в людський капітал, структура споживання, цінова політика, фінанси, податкові стимули тощо. Інноваційний сценарій реалізації економічного співробітництва між Україною та країнами Близького Сходу передбачає значне підвищення ефективності використання основних економічних ресурсів: трудових, фінансово-інвестиційних, виробничих (паливно-енергетичних, інженерних) і територіальних.

11. Зроблено загальний висновок про те, що в близькосхідному регіоні сформувались умови для розвитку ефективної двосторонньої взаємодії, випробувані методи та напрями економічного співробітництва, найважливішими з яких є: досвід розроблення і реалізації спільної торговельної політики, економічне співробітництво, розбудова інституційних структур. Майбутнє зовнішньоторговельних відносин між Україною та регіоном залежатиме від: 1) розстановки пріоритетів у торговельно-економічних відносинах; 2) ефективності подолання перешкод на шляху до міжнародної торгівлі, дотримання сприятливого фінансово-інвестиційного клімату, згладжування культурних, релігійних та соціальних бар'єрів; 3) реформування соціальної та інформаційної сфер, виробничої інфраструктури економік; 4) формування довіри до ведення бізнесу в країнах Близького Сходу та в Україні; 5) використання таких важелів як інвестиції в людський капітал, структура споживання, цінова політика, фінанси, податкові стимули тощо.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ

Публікації у наукових виданнях іноземних держав:

1. Saed S. M. Anqawi Architectonics of effective economic cooperation of Ukraine and the Middle East countries amid global competition / N. I. Goncharenko, Saed S. M. Anqawi // *European Applied Sciences*. – №11 – 2014. – С.112-113.

Особистий внесок здобувача: здійснено комплементарний аналіз торговельно-економічного співробітництва України з державами Близького Сходу в умовах глобальної конкуренції

Публікації у наукових фахових виданнях України:

2. Саед С. М. Анкави Экономические основы региональных интеграционных процессов в Машрикском регионе / Н. И. Гончаренко, Саед С. М. Анкави // *Вісник МСУ. Економічні науки*. – 2013. – т.ХVI. – №1-2. – С. 16-21.

Особистий внесок здобувача: визначено організаційно-економічні інструменти інтеграційних процесів у країнах Машрику.

3. Саед С. М. Анкаві Транзитний потенціал України в системі євразійських комунікацій / Саед С. М. Анкаві // *Вісник економіки транспорту і промисловості*. – №42. – 2013. – С. 36-37.

4. Саед С. М. Анкаві Теоретико-методологічні засади дослідження моделей зовнішньої торгівлі країни / Саед С. М. Анкаві // *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки»*. – №9-1. Частина 2. – 2014. – С. 36-40.

5. Саед С. М. Анкаві Теоретичні засади дослідження методик визначення національних порівняльних переваг країн світу та їх позиціонування на зовнішньому

ринку / Саєд С. М. Анкаві // Електронне наукове фахове видання «Глобальні та національні проблеми економіки». – 2014 р. – № 2. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://global-national.in.ua/archive/2-2014/27.pdf>.

6. Саєд С. М. Анкаві Економічні засади розвитку міжнародного співробітництва країн Близького Сходу в умовах глобалізаційного розвитку світового господарства / Н. І. Гончаренко, Саєд С. М. Анкаві // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. – 2014. – № 5-6 (76-77). – С. 30-39.

Особистий внесок здобувача: проведено детальний аналіз сучасного стану банківського сектору та ринку капіталів країн Близького Сходу.

Публікації в інших виданнях:

7. Саєд С. М. Анкави Теоретические основы сотрудничества национальных экономик / Саєд С. М. Анкави // Матеріали ІХ науково-практичної конференції молодих вчених «Актуальні проблеми міжнародних економічних відносин». – Харків : Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2014. – 368 с. – С. 337-340.

8. Саєд С. М. Анкави Развитие международной миграции рабочей силы в Украине / Саєд С. М. Анкави // Регионы в современном мире – 2014 : материалы международной научно-практической конференции. – Пермь: Березниковский филиал Пермского национального исследовательского политехнического университета, 2014 – 422 с. – С. 77- 80.

9. Саєд С. М. Анкави Направления повышения международной конкурентоспособности национальной экономики Украины / Н. И. Гончаренко, Саєд С. М. Анкави // Сборник материалов второй Российской научно-практической конференции с международным участием «Проблемы устойчивого развития человеческого потенциала в глобальном информационном обществе» (22–24 апреля 2014 года, г. Пермь). – Пермский государственный гуманитарно-педагогический университет, 2014. – 348 с. – С. 109-115 (стаття).

Особистий внесок здобувача: систематизовано чинники конкурентоспроможності економіки країни.

10. Саєд С. М. Анкаві Теоретичні аспекти дослідження регіональних інтеграційних процесів / Саєд С. М. Анкаві // Збірник наукових праць «Сучасні тенденції міжнародних відносин: політика, економіка, право». – Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2015. – 344 с. – С. 276-284 (стаття).

11. Саєд С. М. Анкаві Теоретичні підходи дослідження економічного зростання країн, що розвиваються / Саєд С. М. Анкаві, Гамарлі Раміг // Актуальні проблеми міжнародних відносин: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених. – К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут міжнародних відносин, 2014. – Ч. 2. – 172 с. – С.4-7.

Особистий внесок здобувача: узагальнено теоретичні підходи дослідження економічного зростання країн, що розвиваються.

12. Саєд С. М. Анкаві Напрямки розвитку економічного співробітництва між Україною і державами Близького Сходу / Саєд С. М. Анкаві // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносини.

Економіка. Країнознавство. Туризм». – Харків, 2015. – № 1144. – Т. 1. – Економічні науки. – Вип. 3. – С. 65-68.

АНОТАЦІЯ

Саед С.М. Анкаві Міжнародне торговельно-економічне співробітництво України з державами Близького Сходу в глобальних умовах розвитку. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.02 – Світове господарство і міжнародні економічні відносини. – Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України, Харків, 2015.

Дисертація присвячена розв'язанню актуальної проблеми сучасності: пошуку шляхів інтеграції країн Близького Сходу до глобальних економічних процесів, а також форм та векторів торговельно-економічного співробітництва України з країнами близькосхідного регіону.

В дисертаційному дослідженні вперше систематизовано та доповнено концептуально-теоретичну базу міжнародних торговельно-економічних відносин, і на цій основі розкрито специфіку становлення як окремих партнерських відносин країн Близького Сходу з країнами світу, так і інкорпорації регіону Близького Сходу в глобальну економічну систему, що характеризується запровадженням окремими країнами неопротекціоністських, обумовлених особливостями їхнього економічного та суспільно-політичного устрою; удосконалено методичний інструментарій дослідження рівня інтегрованості країни до глобальної економічної системи; розроблено організаційно-економічну базу для моделювання зовнішньоекономічного співробітництва в глобальних умовах розвитку, яка враховує механізм поглиблення міжнародного економічного співробітництва України з країнами Близького Сходу; представлено концептуальну схему розвитку міжнародного економічного співробітництва України з країнами Близького Сходу.

Ключові слова: глобальна економічна інкорпорація; глобалізація; компліментарність; асиметрія торговельно-економічного співробітництва; глобальна економічна система; волатильність; інституційна структура економічного співробітництва; кон'юнктура світових товарних ринків.

АННОТАЦИЯ

Саед С.М. Анкави Международное торгово-экономическое сотрудничество Украины со странами Ближнего Востока в глобальных условиях развития. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.02 – Мировое хозяйство и международные экономические отношения. – Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина Министерства образования и науки Украины, Харьков, 2015.

Диссертация посвящена решению актуальной проблемы современности: поиску путей интеграции стран Ближнего Востока в глобальные экономические процессы, а также форм и векторов торгово-экономического сотрудничества Украины со странами ближневосточного региона.

В диссертационном исследовании впервые систематизирована и дополнена концептуально-теоретическая база международных торгово-экономических

отношений, и на этой основе раскрыта специфика становления как отдельных партнерских отношений стран Ближнего Востока со странами мира, так и инкорпорации ближневосточного региона в глобальную экономическую систему, которая характеризуется введением отдельными странами неопротекционистских мер, обусловленных особенностями их экономического и общественно-политического устройства; усовершенствован методический инструментарий исследования уровня интегрированности страны в глобальную экономическую систему; разработана организационно-экономическая база для моделирования внешнеэкономического сотрудничества в глобальных условиях, которая учитывает механизм углубления международного экономического сотрудничества Украины со странами Ближнего Востока; представлена концептуальная схема развития международного экономического сотрудничества Украины со странами Ближнего Востока; получил дальнейшее развитие научно-методическое обоснование мониторинг динамики внешней торговли и структурных изменений экономики Украины и стран Ближнего Востока для построения эконометрических прогнозов изменений объемов украинского экспорта в страны Ближнего Востока, что позволило выделить группы стран, экспорт в которые наиболее зависим от изменения ВВП Украины; получило дальнейшее развитие обоснование рекомендаций относительно приоритетов развития и углубления международного торгово-экономического сотрудничества.

Ключевые слова: глобальный экономический инкорпорация; глобализация; комплиментарность; асимметрия торгово-экономического сотрудничества; глобальная экономическая система; волатильность; институциональная структура экономического сотрудничества; конъюнктура мировых товарных рынков.

SUMMARY

Saed S.M.Anqawi International trade-economic collaboration between Ukraine and the Middle East countries in terms of global development. – Manuscript.

Dissertation for reception of the scientific degree of candidate in economic science on specialty 08.00.02 – World Economy and International Economic Relations. – V. N. Karazin Kharkiv National University of Ministry of Education and Science of Ukraine, Kharkiv, 2015.

The dissertation is dedicated to the decision of an important problem of today: finding ways to integrate the Middle East countries to the global economy, and forms and vectors of trade and economic cooperation between Ukraine and the countries of the Middle East region.

The theoretical basis for international trade and economic relations is systematized and extended, and used to outline the peculiarities in establishing of partnership relations of Middle East countries with other countries and incorporation of the Middle East region in the global economic system, characterized by neo-protectionist measures enforced by selected countries in view of the local religious and socio-political specifics; the methodical toolkit to study the level of countries' integration in the global economic system is improved; a methodological framework for modeling foreign economic cooperation in the global context is developed, incorporating the mechanism for extending international economic cooperation between Ukraine and the Middle East; a conceptual guideline for expansion of international economic cooperation of Ukraine with the Middle East countries is given.

Keywords: global economic incorporation; globalization; complementarity; asymmetry of trade and economic cooperation; global economic system; volatility; institutional framework of economic cooperation; global commodity markets conjuncture.

Підписано до друку 30.05.2015 р.
Формат 60x84/16. Папір офсетний. Друк цифровий.
Гарнітура Times. Ум. друк. арк. 1,39.
Наклад 100 прим. Зам. № 27007

Видавець і виготовлювач:
ТОВ «ДРУКАРНЯ МАДРИД»
61024, м. Харків, вул. Ольмінського, 11
Тел.: (057) 756-53-25
www.madrid.in.ua   info@madrid.in.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:
ДК №4399 від 27.08.2012 року

